

ROZWIĄZANIE MAŁŻEŃSTWA
I STWIERDZENIE
NIEWAŻNOŚCI MAŁŻEŃSTWA
W SĄDACH KOŚCIELNYCH
PO REFORMIE
PAPIEŻA FRANCISZKA

Seweryn Świączny

3. WYDANIE

ROZWIĄZANIE MAŁŻEŃSTWA
I STWIERDZENIE
NIEWAŻNOŚCI MAŁŻEŃSTWA
W SĄDACH KOŚCIELNYCH
PO REFORMIE
PAPIEŻA FRANCISZKA

Seweryn Świączny

3. WYDANIE

Wolters Kluwer

Warszawa 2016

Stan prawny na 1 lipca 2016 r.

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Ewa Fonkowicz

Opracowanie redakcyjne

Anna Wojciechowska

Łamanie

Sławomir Sobczyk

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawoLubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-8092-486-4

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11

Rozdział I

Rozwiązanie małżeństwa	13
1. Rozwiązanie małżeństwa niedopełnionego	13
2. Przywilej Pawłowy	16
3. Przypadki rozwiązania małżeństwa <i>a lege</i>	18
4. Rozwiązanie małżeństwa na korzyść wiary	19

Rozdział II

Orzeczenie nieważności małżeństwa	23
1. Przeszkody małżeńskie	23
1.1. Przeszkoda wieku	24
1.2. Przeszkoda niemocy płciowej	24
1.3. Przeszkoda węzła małżeńskiego	25
1.4. Przeszkoda różnej religii	26
1.4.1. Problem małżeństw mieszanych	28
1.4.2. Forma zawarcia małżeństwa mieszanego	29
1.5. Przeszkoda święceń	30
1.6. Przeszkoda publicznego wieczystego ślubu czystości	32
1.7. Przeszkoda uprowadzenia	33
1.8. Przeszkoda zabójstwa współmałżonka	34
1.9. Przeszkoda pokrewieństwa	35

1.10. Przeszkoda powinowactwa.....	36
1.11. Przeszkoda przyzwoitości publicznej.....	36
1.12. Przeszkoda pokrewieństwa prawnego	37
2. Konsens małżeński.....	38
2.1. Pojęcie konsensu małżeńskiego	38
2.2. Wiedza potrzebna do wyrażenia konsensu małżeńskiego.....	39
2.3. Wady konsensu.....	39
2.3.1. Niewystarczające używanie rozumu.....	40
2.3.2. Poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich wzajemnie przyjmowanych.....	41
2.3.3. Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej	42
2.3.4. Błąd	46
2.3.5. Podstępne wprowadzenie w błąd.....	46
2.3.6. Błąd co do natury małżeństwa.....	47
2.3.7. Wiedza lub opinia nupturientów o nieważności małżeństwa	48
2.3.8. Konsens pozorny (symulowany).....	48
2.3.9. Konsens „pod warunkiem”	49
2.3.10. Przymus i bojaźń.....	50
2.4. Wyrażenie konsensu.....	52
2.4.1. Wyrażenie konsensu osobiście	52
2.4.2. Wyrażenie konsensu przez pełnomocnika.....	52
3. Forma zawarcia małżeństwa.....	53
3.1. Forma zwyczajna.....	53
3.1.1. Urzędowy świadek ślubu	54
3.1.2. Zwyczajny świadek ślubu	55
3.1.3. Parafia zawarcia małżeństwa	56
3.2. Forma nadzwyczajna	56
3.3. Miejsce zawarcia małżeństwa	57
3.4. Czas i liturgiczny obrzęd zawarcia małżeństwa	58
3.5. Odnotowanie faktu małżeństwa.....	58
3.6. Małżeństwo konkordatowe	59

Rozdział III

Procedura stwierdzenia nieważności małżeństwa	61
1. Miejsce prowadzenia procesu	61
2. Osoby mogące wnieść skargę (pozew) o stwierdzenie nieważności małżeństwa	62
3. Skarga powodowa (pozew)	63
4. Postępowanie dowodowe w procesie zwykłym	68
5. Postępowanie dowodowe i wyrok w procesie skróconym	70
6. Przykłady „oczywistej nieważności” kwalifikujące sprawę do procesu skróconego	72
7. Wyrok w procesie zwykłym	74
8. Apelacja	75
9. Zawarcie nowego małżeństwa	76
10. Odnotowanie faktu stwierdzenia nieważności małżeństwa	77
11. Koszty sądowe i pomoc prawna	78

Aneks 1

Wzory pism procesowych	81
I. Wzór prośby o dyspensę papieską od małżeństwa niedopełnionego	82
1. Wzór pisma do Ojca Świętego	82
2. Wzór pisma do Biskupa diecezjalnego miejsca zamieszkania stałego lub tymczasowego z prośbą o poparcie petycji do Ojca Świętego	83
3. Wzór pisma do właściwego sądu kościelnego z prośbą o wszczęcie procedury umożliwiającej uzyskanie dyspensy od małżeństwa niedopełnionego	84
II. Wzór prośby o udzielenie przywileju wiary	86
1. Wzór pisma do Ojca Świętego	86
2. Wzór pisma do właściwego sądu kościelnego	87
III. Wzór skargi powodowej o stwierdzenie nieważności małżeństwa w procesie zwykłym	88

IV. Wzór pisma do Sygnatury Apostolskiej w sprawie wyznaczenia trzeciej instancji w Polsce	97
V. Wzór prośby o zniesienie klauzuli wyrokowej.....	98
VI. Wzór pisma o obniżenie kosztów sądowych lub o zwolnienie z nich	99
VII. Wzory niektórych pism otrzymywanych z sądu.....	100
1. Dekret przyjęcia skargi powodowej, wyznaczenia obrońcy wężła i powiadomienia stron	100
2. Zawiadomienie strony pozwanej o składzie Trybunału	102
3. Dekret oddalenia skargi powodowej.....	104
4. Zawiadomienie strony pozwanej o przyjęciu skargi powodowej.....	105
5. Wezwanie na ustalenie przedmiotu sporu.....	106
6. Zawiadomienie stron o dekrete zawiązania sporu.....	107
7. Wezwanie na przesłuchanie	108
8. Zawiadomienie o dekrete nieobecności w procesie	109
9. Zawiadomienie o powołaniu biegłego sądowego	110
10. Zawiadomienie o dekrete publikacji akt sprawy	111
11. Zawiadomienie o dekrete zamknięcia postępowania dowodowego.....	112
12. Zawiadomienie o obronach i uwagach	113
13. Zawiadomienie o wyroku (za nieważnością).....	114
14. Zawiadomienie o wyroku (za ważnością)	115

Aneks 2

Adresy i telefony sądów kościelnych w Polsce oraz Trybunału Roty Rzymskiej i Sygnatury Apostolskiej	117
--	------------

WYKAZ SKRÓTÓW

AAS	– Acta Apostolicae Sedis, Commentarium officiale
C./c.	– Causa/canon
disp.	– dispositio
Dz. U.	– Dziennik Ustaw
KAI	– Katolicka Agencja Informacyjna
kan.	– kanon
kodeks rodzinny i opiekuńczy	– ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.)
kol.	– kolumna
KPK	– Kodeks Prawa Kanonicznego (Codex Iuris Canonici. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus, ed. Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici Authentice Interpretando, Città del Vaticano 1989)
MIDI	– List Apostolski motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus papieża Franciszka, Città del Vaticano 2015
Ochoa	– Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae, ed. X. Ochoa, vol. 1–6, Roma 1966–1987
PL	– Patrologiae cursus completus, Series Latina, ed. J.P. Migne, Paris 1844–1864
q.	– quaestio
SCDF	– Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei
SCPF	– Sacra Congregatio de Propaganda Fide
SCSO	– Sacra Congregatio Sancti Officii

WSTĘP

Jedną z prawd teologicznych głoszonych przez Kościół, która stała się normą prawną w kanonicznym systemie prawnym, jest nierozzerwalność małżeństwa. Kościół uważa, że małżeństwo jest nierozzerwalne i żadna ludzka władza nie jest w stanie takiego związku rozwiązać. Jednak prawo kościelne dopuszcza w tym względzie wyjątki, dając możliwość:

- 1) rozwiązania małżeństwa niedopełnionego,
- 2) rozwiązania naturalnego węzła małżeńskiego, czyli takiego, w którym przynajmniej jedna z tworzących go stron jest nieochrzczona.

W przypadku gdy małżeństwo rozpadło się, a zostało wcześniej dopełnione i nie jest ono związkiem naturalnym, istnieje możliwość wniesienia do sądu kościelnego sprawy o orzeczenie (stwierdzenie) nieważności małżeństwa. Kompetentny sąd nie unieważnia ważnie zawartych małżeństw i nie wydaje orzeczeń rozwodowych, lecz tylko – po przeprowadzeniu specjalnego postępowania, zgodnie z przepisami prawa – daje autorytatywną odpowiedź na wysuniętą wątpliwość: czy dane małżeństwo jest nieważne z konkretnego tytułu prawnego. Odpowiedź pozytywna, zawarta w prawomocnym wyroku, daje stronom, jako niezwiązanym węzłem małżeńskim, możliwość zawarcia nowego związku małżeńskiego z inną osobą. W sprawach o orzeczenie nieważności małżeństwa sama zgodna wola małżonków ani samo faktyczne rozejście się stron, ani nawet zupełny rozkład pożycia małżeńskiego, nie mogą być tytułem wszczęcia procesu o nieważność małżeństwa. Tytuł ten musi być prawny, czyli przewidziany w prawie kanonicznym. Tytuły prawne można podzielić na trzy ogólne grupy:

- 1) wynikające z istnienia w chwili zawierania związku małżeńskiego przeszkody kanonicznej, od której nie została udzielona dyspenza;

- 2) wynikające z braku lub wadliwego wyrażenia zgody małżeńskiej;
- 3) wynikające z niezachowania kanonicznej formy zawarcia małżeństwa.

Małżeństwo pozostaje pod szczególną opieką prawa. Oznacza to, że skoro tylko zostanie ono zawarte zewnątrz, należy je uważać za ważne, dopóki nie udowodni się, że jest na pewno nieważne lub – w dwóch wspomnianych wyżej przypadkach – nie zostanie ono rozwiązane. Dlatego w razie nierozstrzygniętej wątpliwości domniemanie prawne przemawia za ważnością danego małżeństwa.

W ostatnich latach możliwość stwierdzenia nieważności małżeństwa w trybunałach kościelnych przestała być swego rodzaju tabu lub przywilejem dla „wtajemniczonych”. Przysłużył się temu szczególnie List Apostolski papieża Franciszka „Łagodny Sędzia Pan Jezus” (w skrócie od tytułu w j. łacińskim: MIDI), który już zanim się ukazał, poprzez media, rozbudził u wiernych wielkie nadzieje na natychmiastowe wręcz stwierdzenie nieważności małżeństwa. Normy papieża Franciszka faktycznie zreformowały prawo procesowe, otwierając pewne możliwości dla sprawniejszego przebiegu procesu, jednak nie zmieniły nic w trzech grupach wyliczonych wyżej tytułów prawnych. Ta publikacja – jedna z niewielu na rynku wydawniczym – ma na celu uświadomienie, że osoby, których małżeństwa się rozpadły, mogą skorzystać ze wspomnianych możliwości będących – co podkreślam usilnie – normalną, wielowiekową praktyką w ramach prawa kościelnego zreformowaną przez obecnego papieża. Język prezentowanego tekstu jest na tyle przystępny, na ile pozwala prawny charakter opisywanych instytucji. Styl komentowania norm kanonicznych został tu również ograniczony do niezbędnego minimum, bez porównywania norm procesowych wcześniejszego i obecnego porządku, tak aby czytelnik uzyskał konkretną, zwięzłą, a co ważniejsze – aktualną informację.

Książka została podzielona na trzy rozdziały. Pierwszy dotyczy rozwiązania małżeństwa, drugi orzeczenia jego nieważności, a trzeci procedury orzekania nieważności. Na końcu dołączono aneks z wzorami pism procesowych, z telefonami i adresami sądów kościelnych w Polsce oraz z adresami Trybunału Roty Rzymskiej i Sygnatury Apostolskiej.